

Wyrok z dnia 5 kwietnia 2005 r.

I UK 232/04

Zmiana art. 24 ust. 4 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 137, poz. 887 ze zm.), dokonana ustawą z dnia 18 grudnia 2002 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 241, poz. 2074 ze zm.), ustanawiająca dziesięcioletni okres przedawnienia należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne, która weszła w życie w dniu 1 stycznia 2003 r., nie ma zastosowania do należności przedawnionych przed tym dniem.

Przewodniczący SSN Maria Tyszel (sprawozdawca), Sędziowie SN: Andrzej Kijowski, Barbara Wagner.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 5 kwietnia 2005 r. sprawy z wniosku Haliny Ł. i Stanisława K. przeciwko Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego-Oddziałowi Regionalnemu w B. o zaległe składki na ubezpieczenie społeczne rolników, na skutek kasacji organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 26 maja 2004 r. [...]

o d d a l i ł kasację.

U z a s a d n i e

Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego-Oddział Regionalny w B. decyzją z dnia 3 kwietnia 2003 r. stwierdziła obowiązek podlegania przez Halinę Ł. ubezpieczeniu społecznemu rolników od dnia 2 marca 1993 r. i obowiązek opłacenia składki z tego tytułu wraz z odsetkami w łącznej wysokości 15.626,60 zł, przy czym zapłatą tej kwoty organ rentowy obciążył solidarnie z ubezpieczoną Agatę W., Mirosława Ł. i Stanisława K.

W wyniku rozpoznania odwołania Haliny Ł. i Stanisława K. od powyższej decyzji, Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku wyrokiem z dnia 12 grudnia 2003 r. [...] zmienił zaskarżoną decyzję, ustalając, że Halina Ł.,

Miroslaw Ł., Agata W. i Stanisław K. nie są zobowiązani do zapłacenia zaległych składek wraz z odsetkami na ubezpieczenie społeczne rolników za okres do dnia 31 grudnia 1997 r. Sąd Okręgowy uznał, że na podstawie art. 52 ust. 1 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz.U. 1998 r. Nr 7, poz. 25 ze zm., zwanej dalej ustawą o u.s.r.) w sprawach nieuregulowanych w ustawie stosuje się przepisy ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 37, poz. 887 ze zm., zwanej dalej ustawą systemową), zaś zgodnie z treścią art. 24 ust. 4 ustawy systemowej w brzmieniu obowiązującym do dnia 31 grudnia 2002 r., należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne ulegały przedawnieniu po upływie 5 lat od dnia, w którym stały się wymagalne. Od 1 stycznia 2003 r. termin ten został wydłużony do 10 lat. Przedawnienie, w ocenie Sądu Okręgowego, wywołuje ujemne skutki dla uprawnionego, gdyż nie może on dochodzić skutecznie określonego roszczenia. Przedawnienie określone w art. 24 ust. 3 ustawy systemowej ma charakter materialnoprawny, co oznacza, że roszczenie wygasa po upływie terminu. Zdaniem Sądu Okręgowego, skoro w myśl ogólnej reguły bieg przedawnienia rozpoczyna się od dnia, w którym roszczenie stało się wymagalne, a kończy z upływem oznaczonego terminu, to należy uznać, że składki należne od zainteresowanych za okres od 1993 r. do końca 1997 r. przedawniły się i obciążenie nimi ubezpieczonych decyzją organu rentowego nastąpiło z naruszeniem prawa.

Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Białymstoku, wyrokiem z dnia 26 maja 2004 r. [...] oddalił apelację organu rentowego. W uzasadnieniu tego wyroku Sąd wytknął organowi rentowemu brak wskazania podstawy prawnej, z której wynikać miał solidarny obowiązek zapłaty zaległych składek na społeczne ubezpieczenie rolnicze, nałożony decyzją organu rentowego wobec Agaty W., Mirosława Ł. i Stanisława K. Sąd Apelacyjny skorygował podstawę prawną wyroku pierwszoinstancyjnego, zwracając uwagę, że wprawdzie w sprawach nieuregulowanych w ustawie o ubezpieczeniu rolniczym stosuje się przepisy ustawy systemowej, lecz do składek - odpowiednio przepisy ordynacji podatkowej. Sąd ten podkreślił, iż w wypadku prowadzenia działalności rolniczej na rachunek kilku osób, obowiązek opłacenia składki ciąży na nich solidarnie, jednakże - zdaniem Sądu drugiej instancji - w świetle zgromadzonego materiału dowodowego, spośród czterech osób wskazanych w decyzji organu rentowego, jedynie Halinę Ł. można uznać za osobę ubezpieczoną. Z uwagi na brak jakichkolwiek dowodów na prowadzenie gospodarstwa przez

wszystkich współwłaścicieli gospodarstwa rolnego, organ rentowy nie powinien ustalać ich solidarnej odpowiedzialności za zapłatę składek, gdyż narusza to przepis art. 4 ustawy o ubezpieczeniu rolniczym. W ocenie Sądu Apelacyjnego, Sąd Okręgowy dokonał prawidłowej wykładni art. 24 ust. 4 ustawy systemowej w brzmieniu nadanym mu ustawą z dnia 18 grudnia 2002 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 241, poz. 2074 ze zm., zwanej dalej ustawą zmieniającą). Przedawnienie jest następstwem upływu czasu, powodującym niemożność skutecznego żądania zaspokojenia roszczenia, a po upływie terminu przedawnienia jego wydłużenie jest „bez znaczenia prawnego w stosunku do zobowiązań, które zdążyły się już przedawnić”. Podkreślił, iż decyzja ustalająca podleganie ubezpieczeniu rolniczemu ma charakter deklaratoryjny, a nie konstytutywny, gdyż rolnik - na mocy art. 7 i 16 ustawy o ubezpieczeniu rolniczym - podlega z mocy prawa rolniczemu ubezpieczeniu społecznemu.

W kasacji od tego wyroku, zaskarżonego w całości, organ rentowy wniósł o jego zmianę „przez uwzględnienie apelacji organu rentowego w całości i zasądzenie na rzecz skarżącej kosztów postępowania kasacyjnego i apelacyjnego, względnie o uchylenie wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego”. Zaskarżonemu wyrokowi zarzucił naruszenie art. 24 ust. 4 ustawy systemowej po zmianie dokonanej na mocy art. 1 pkt 9 lit. a ustawy zmieniającej, przez jego niezastosowanie w sytuacji, gdy Halina Ł. nie dopełniła obowiązku zgłoszenia się do rolniczego ubezpieczenia społecznego, a zatem przed 1 stycznia 2003 r. nie doszło do wydania decyzji stwierdzającej objęcie jej rolniczym ubezpieczeniem ustawowym, przez co zaległe składki nie były jeszcze wymagalne, po zmianie powyższego przepisu ma do nich zastosowanie dziesięcioletni okres przedawnienia. Skarżący zarzucił naruszenie art. 4 ust. 1 w związku z art. 38 pkt 3 i art. 52 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu rolniczym, przez przyjęcie, że Agata W., Mirosław Ł. i Stanisław K. nie prowadzą działalności rolniczej wspólnie z Haliną Ł., oraz że do składek na ubezpieczenie społeczne należy stosować przepisy ordynacji podatkowej i ustawy systemowej.

Opierając kasację także na naruszeniu przepisów postępowania, organ rentowy zarzucił naruszenia: 1) art. 477⁹ § 1 w związku z art. 477¹⁰ k.p.c., poprzez oddalenie apelacji od wyroku Sądu pierwszej instancji, który stwierdził, iż Mirosław Ł. i Agata W. nie są zobowiązani do zapłacenia zaległych składek na ubezpieczenie społeczne, mimo iż nie złożyli oni apelacji od wyroku, 2) art. 233 i art. 234 w związku

z art. 391 k.p.c., przez przyjęcie, że w niniejszej sprawie nie jest wiążące domniemanie prawne ustanowione w art. 38 pkt 3 ustawy o ubezpieczeniu rolniczym, zgodnie z którym przyjmuje się, że jeśli gospodarstwo rolne przypada kilku osobom, to każda z tych osób uczestniczy w prowadzeniu działalności gospodarczej.

Jako okoliczność uzasadniająca rozpoznanie przedmiotowej kasacji, wskazano wystąpienie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego, sprowadzającego się do odpowiedzi na pytanie, „czy przy stosowaniu art. 52 ust. 1 pkt 1 ustawy o ubezpieczeniu rolniczym, pierwszeństwo stosowania ma ustawa systemowa, ustalająca 10-letni okres przedawnienia, czy przepisy ordynacji podatkowej, zgodnie z którymi zobowiązania podatkowe przedawniają się z upływem 5 lat licząc od końca roku kalendarzowego, w którym upłynął termin płatności”. Skarżący wskazał także na zagadnienie prawne dotyczące wymagalności składek na ubezpieczenie społeczne rolników i związane z tym wątpliwości, czy wymagalność tych składek jest związana z wydaniem decyzji, stwierdzającej podleganie ustawowemu ubezpieczeniu społecznemu rolników, czy też wymagalność ta wiąże się tylko ze spełnieniem przesłanek określonych w art. 7 i art. 16 ustawy o ubezpieczeniu rolniczym.

Zdaniem organu rentowego, zaskarżone orzeczenie w sposób oczywisty narusza art. 24 ust. 4 ustawy systemowej w brzmieniu obowiązującym od dnia 1 stycznia 2003 r., art. 52 ust. 1 i art. 4 ust. 1 w związku z art. 38 pkt 3 ustawy o ubezpieczeniu rolniczym, a wykładnia dotycząca stosowania tych przepisów, zwłaszcza art. 24 ust. 4 ustawy systemowej wywołuje rozbieżności w orzecznictwie Sądów, „a w szczególności Sądu Okręgowego (...), w których orzekał w podobnych przedmiotowo sprawach.”

Rozpoznając sprawę w granicach kasacji Sąd Najwyższy wziął pod uwagę, co następuje:

Wobec przytoczenia w kasacji obydwu podstaw wskazanych w art. 393¹ pkt 1 i 2 k.p.c., w pierwszej kolejności ocenie podlegają zarzuty naruszenia przepisów postępowania. Wszystkie są całkowicie chybione. Zarzuty naruszenia art. 477⁹ i 477¹⁰ k.p.c. są w rozpatrywanej sprawie zupełnie nieadekwatne. Przepis art. 477⁹ k.p.c. składa się z dziewięciu paragrafów i wskazuje formę wnoszenia odwołania od decyzji organu rentowego i czynności prawne przed rozpoczęciem postępowania sądowego (przekazanie odwołania, akt, przesłanki odrzucenia odwołania). Przepis art. 477¹⁰

k.p.c. określa wymagania formalne i powinność sądu co do zgłoszonego w odwołaniu nowego żądania. Kasacja nie zawiera żadnego uzasadnienia wskazującego, w jaki sposób mógłby te przepisy naruszyć Sąd drugiej instancji.

Oddalenie apelacji od wyroku Sądu pierwszej instancji, który stwierdził, że Mirosław Ł. i Agata W. nie są zobowiązani do zapłacenia zaległych składek, chociaż nie złożyli oni odwołania, nie jest naruszeniem żadnego z tych przepisów. Nie jest też naruszeniem powołanego w uzasadnieniu kasacji art. 477¹¹ k.p.c., wymieniającego podmioty postępowania w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych i w jego świetle nie ulega wątpliwości, że Mirosław Ł. oraz Agata W. są zainteresowanymi w sprawie, skoro zostali przez organ rentowy zaskarżoną decyzją zobowiązani solidarnie z ubezpieczonym rolnikiem do zapłaty zaległych składek wraz z odsetkami. Wobec tak postawionego zarzutu Sąd Najwyższy przypomina, że określenie odpowiedzialności dłużników jako solidarnej zawsze w postępowaniu cywilnym decyduje o materialnym współuczestnictwie. W rozpoznawanej sprawie, po stronie osób objętych decyzją istnieje więc współuczestnictwo materialne w rozumieniu art. 72 § 1 k.p.c., a także jednolite w rozumieniu art. 73 § 2 k.p.c. Zgodnie z art. 375 § 2 k.c., wyrok zapadły na korzyść jednego z dłużników solidarnych zwalnia współdłużników, jeżeli uwzględnia zarzuty, które są im wszystkim wspólne. To uregulowanie przesądza o bezzasadności kasacji w tym zakresie.

Zarzut naruszenia zaskarżonym wyrokiem art. 233 k.p.c. nie został w kasacji uzasadniony, nie podlega więc kontroli kasacyjnej. Kontroli nie poddaje się też zarzut naruszenia art. 234 k.p.c. Skoro ustawa nie wyłącza możliwości obalenia domniemania z art. 38 pkt 3 ustawy o u.s.r., to dokonane w tym zakresie ustalenie Sądu nie narusza tego przepisu. Przede wszystkim, jednak, zarzut ten, jako odnoszący się do dłużników solidarnych, jest bezprzedmiotowy wobec wyżej powołanego art. 375 § 2 k.c.

Postawiony wyrokowi zarzut naruszenia prawa materialnego przez niezastosowanie art. 24 ust. 4 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych jest bezzasadny. Nowelizacja tego przepisu, ustanawiająca dziesięcioletni okres przedawnienia, weszła w życie z dniem 1 stycznia 2003 r., a więc przepis ten nie może mieć zastosowania do zobowiązania z tytułu składek, które uległo przedawnieniu przed tym dniem. W rozpoznawanej sprawie zobowiązanie to, dotyczące okresu sprzed 31 grudnia 1997 r., przedawniło się 31 grudnia 2002 r. Trafne więc jest stanowisko Sądu Apelacyjnego, że stosownie do art. 52 ustawy o u.s.r., zastosowanie w sprawie miały

przepisy Ordynacji podatkowej - zgodnie z jej art. 341 (jednolity tekst: Dz.U. z 1997 r. Nr 137, poz. 926). Dopiero po nowelizacji art. 52 ustawą z 2 kwietnia 2004 r. (Dz.U. Nr 91, poz. 873), do składek na ubezpieczenie społeczne rolników, z dniem 2 maja 2004 r. nie ma odpowiedniego zastosowania art. 70 Ordynacji podatkowej, określający terminy przedawnienia zobowiązań podatkowych. Ma też rację Sąd Apelacyjny podkreślając, że upływ terminu przedawnienia powoduje wygaśnięcie roszczenia. Dlatego decyzja wydana po wygaśnięciu zobowiązania nie powoduje jego restytucji. Truizmem jest przypomnienie, konieczne jednak z uwagi na wywód kasacji, że zgodnie z art. 88 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, warunkiem wejścia w życie aktów normatywnych, także ustaw, jest ich ogłoszenie. Oznacza to, że tylko ustawa może ustanowić stosowanie przepisu wcześniejsze niż dzień jego ogłoszenia.

Przedstawiony w kasacji pogląd, że przed wydaniem decyzji składki nie były wymagalne, jest błędny; nie został w kasacji poparty żadnym wywodem prawnym, zdaje się wynikać z arbitralnego przekonania o konstytutywnej mocy decyzji organów rentowych. Przekonania, które nie znajduje oparcia w żadnym uregulowaniu roli organu rentowego. Obowiązek opłacania składki, stosownie do art. 4 ust. 2 ustawy o u.s.r., powstaje z pierwszym dniem kwartału, w którym powstało ubezpieczenie. Obowiązek, powstaje więc i staje się wymagalny z mocy ustawy, jego źródłem jest ustawa, a organ rentowy swoją decyzją tylko stwierdza spełnienie ustawowych warunków do jego istnienia. Konstatacja Sądu Apelacyjnego, że decyzja organu rentowego ma charakter deklaratoryjny, nie wzbudza wątpliwości ani w świetle doktryny, ani orzecznictwa.

Pozbawione znaczenia prawnego jest „wyjaśnienie” w kasacji, że „odwołująca dopiero w dniu 6 lutego 2003 r. zgłosiła się do KRUS w celu objęcia jej ubezpieczeniem społecznym rolników, a więc nie wypełniła określonego w art. 37 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników obowiązku zgłaszania, bez wezwania, w ciągu 14 dni, osób podlegających ubezpieczeniu w gospodarstwie oraz informowania o okolicznościach mających wpływ na podleganie ubezpieczeniu i o zmianach tych okoliczności, stąd objęcie ją obowiązkowym ubezpieczeniem rolniczym nastąpiło już po wejściu w życie znowelizowanego art. 24 ust. 4 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych. Znowelizowany na mocy ustawy z dnia 18 grudnia 2002 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 241, poz. 2074) art. 24 ust. 4 ustala, iż

należności z tytułu składek ulegają przedawnieniu po upływie 10 lat, licząc od dnia, w którym stały się wymagalne”.

Skarżąca zdaje się zapominać, że Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego jest organem rentowym uprawnionym, na podstawie art. 52 ust. 1 u.s.r. w związku z art. 39 ust. 1 i 4 ustawy systemowej, do przeprowadzania kontroli zgłaszania do ubezpieczenia społecznego, a organy samorządowe mają obowiązek udzielania im pomocy w tym zakresie. Konsekwencją niewykonania przez Halinę Ł. obowiązku zgłoszenia się w marcu 1993 r. do ubezpieczenia jest jej obowiązek zapłacenia składek wraz z odsetkami za okres nieprzedawniony, natomiast konsekwencją zaniechania przez Oddział Regionalny Kasy (przez dziesięć lat) kontroli w podległym regionie prawidłowości zgłaszania się rolników do obowiązkowego ubezpieczenia społecznego jest utrata możliwości uzyskania należnych składek za okres przedawniony.

Rozstrzygnięcie przedstawionego zagadnienia prawnego Sąd Najwyższy przedstawił w analogicznej sprawie I UK 233/04, [...] tego samego Sądu Apelacyjnego, nie ma więc potrzeby jego powtarzania. Zaskarżonemu wyrokowi nie tylko nie można zarzucić, że oczywiście narusza prawo, lecz należy stwierdzić, że jest zgodny z prawem, natomiast co do odmiennych rozstrzygnięć przedstawionych w niniejszej sprawie, wydanych w sprawach analogicznych, to są one wadliwe.

Mając powyższe na uwadze, skoro przytoczone podstawy kasacyjne są nieusprawiedliwione, Sąd Najwyższy, na podstawie art. 393¹² k.p.c., orzekł jak w sentencji wyroku.

=====